

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma
„Pirmsskolas skolotājs”

DACE PRIEDESLAIPA

Didaktisko spēļu izmantošana 3-4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma paplašināšanai Kvalifikācijas darbs

Lektore

Mg. paed.

Egija Laganovska

Akadēmiskais amats

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

Anotācija

Kvalifikācijas darba autore – Dace Priedeslaipa.

Darba tēma – Didaktisko spēļu izmantošana 3-4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma paplašināšanai.

Darba vadītāja – Mg. paed. Egija Laganovska

Pētījuma mērķis – teorētiski izziņāt un empīriski pārbaudīt didaktisko spēļu izmantošanas iespējas vārdu krājuma paplašināšanai.

Teorētiskajā daļā analizēta zinātniskā literatūra par 3-4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma attīstību vecumposmā un to ietekmējošajiem faktoriem, kas saistīti ar bērnu attīstību. Raksturotas didaktiskās spēles saistībā ar vārdu krājuma paplašināšanu.

Praktiskajā pētījumā veikta bērnu novērošana un pedagoģiskais izmēģinājums, apkopoti un analizēti rezultāti.

Veiktie teorētiskie un praktiskie pētījumi ļāva secināt, ka pirmsskolas vecums - 3-4 gadi ir ļoti svarīgs bērnu runas attīstībā ar didaktisko spēļu palīdzību.

Darbs izklāstīts 33 lappusēs, tajā iekļautas 3 tabulas un 9 attēli. Darbā izmantoti 20 literatūras avoti un pievienoti 4 pielikumi.

Atslēgas vārdi: valoda un runa, bērna vārdu krājums, didaktiskās spēles.

Annotation

The Author: Dace Priedeslaipa

The Title: Didactic Games For 3-4-Year-Old Children Vocabulary Expansion

The Supervisor: Mg. paed Egija Laganovska.

The aim of the research is to theoretically identify and empirically examine the possibilities of using didactic games to expand vocabulary.

The theoretical part analyses scientific literature on development of vocabulary of 3-4-year-olds at age stage and their influencing factors related to children's development. Describes didactic games related to vocabulary expansion.

The practical study carried out childhood observation and pedagogical trial, collected and analyzed results.

The theoretical and practical studies carried out led to the conclusion that the pre-school age 3-4-Year-Olds is very important in the development of children's speech through didactic games. The work presenter in 33 pages, with 3 tables un 9 images, used 21 sources of literature and 5 annexes.

Keywords: language un speech, child vocabulary, didactic games.

Saturs

Ievads.....	5
1. Pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze	7
1.1 Vārdu krājuma būtība un nozīme valodas apgūvē	7
1.2 3-4 gadus vecu bērnu raksturojums literatūrā.....	9
1.3 Rotaļu nozīme valodas apgūvē.....	10
1.4 Didaktisko spēļu raksturojums	12
2. Praktiskais pētījums	14
2.1 Pētījuma metodoloģija.....	14
2.2 Pētījuma gaita	14
2.3 Pedagoģiskā izmēģinājuma darbības vārdu krājuma paplašināšanai	19
2.4 Iegūto rezultātu analīze.....	24
Secinājumi	30
Izmantotā literatūra.....	31
Pielikumi.....	33

Ievads

Izvēlētais temats didaktisko spēļu izmantošana 3-4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma paplašināšana ir aktuāls, jo arvien vairāk ikdienā mēs dzirdam svešvārdus vai nepareizu literārās valodas lietojumu.

Pirmsskolas vecums, īpaši 3-4 gadu vecums, ir svarīgs posms, kad bērni klausās runu, mācās saklausīt skaņas, mācās veidot teikumus un frāzes. Bērni iepazīst jaunus jēdzienus – vārds, teikums, runa.

Bērnu valodas attīstībā ir nozīmīgi gan vecāki, gan pedagogi pirmsskolā, tādēļ ir svarīgi sadarboties savā starpā. Bērniem ir jārada vēlme runāt un komunicēt, lai pareizi veidotu runu un attīstītos valoda. Straujais dzīves ritms bieži vien vecākiem neļauj pievērst pietiekamu uzmanību bērniem – bieži vien vecākiem nav laika apsēsties un parunāties ar bērniem – pajautāt kā viņiem klājas, kā pagāja viņu diena pirmsskolas izglītības iestādē vai kā viņi jūtas dažādās situācijās.

Izmantojot mūsdienās pieejamās tehnoloģiju iespējas, bērni dažādās izklaidējošās lietotnēs izmanto svešvalodas – angļu, krievu, tādējādi neattīstot latviešu valodas prasmes.

Rotaļājoties bērni attīsta savas runas prasmes – runājot savā starpā, uzdodot jautājumus rotaļu biedriem un pieaugušajiem, tādējādi veidojot savu vārdu krājumu.

Lai veicinātu runas attīstību un bagātinātu bērna aktīvo vārdu krājumu, mūsdienās populāri tiek izmantotas didaktiskās rotaļas. Šī metode ļauj bērnam sasniegt pedagoga vēlamu rezultātu atrodoties komforta zonā. Bērna komforta zona ir rotaļa, kurā viņš jūtas brīvi un nepiespiesti.

Autore uzskata, ka viens no veidiem kā veidot bērnu vārdu krājumu ir tieši didaktiskās spēles, jo, tad bērniem mācīšanās un izzināšanas process ir saistošs un ieinteresējošs, bērni var mācīties netiešā veidā.

Pētījuma temats: 3-4 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšana izmantojot didaktiskās spēles.

Pētījuma objekts: rotaļas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets: 3-4 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšana, izmantojot didaktiskās spēles.

Pētījuma mērķis: teorētiski izzināt un empīriski pārbaudīt didaktisko spēļu izmantošanas iespējas vārdu krājuma paplašināšanai.

Pētījuma jautājums: bērnu vārdu krājums paplašināsies, ja pedagogs didaktiskās spēles integrēs dienas gaitā, sasaistot tās ar izzināmo tēmu.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt zinātnisko literatūru par pētāmo jautājumu.
2. Veikt empīrisko pētījumu par bērnu vārdu krājuma paplašināšanas iespējām izmantojot didaktiskās rotaļas.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā metode – zinātniskās literatūras analīze.
2. Empīriskā metode – pedagoģiskā novērošana, pedagoģiskā izmēģinājuma nodarbība, datu analīze.

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestādes “X” 14 bērni 3-4 gadu vecumā

1. Pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze

1.1 Vārdu krājuma būtība un nozīme valodas apguvē

Nodaļas mērķis ir apkopot dažādu autoru atziņas par valodas un vārdu krājuma būtību un attīstību. Autore apkopo un skaidro, kas ir valoda, vārdu krājums un tās funkcijas.

Valodai nav noteiktas definīcijas, tā ir radusies, pastāv un attīstās sabiedrībā. Valoda ir tā, kas raksturo tautu, nāciju un atšķir vienu tautu no otra. Tā ir sazināšanās līdzeklis, kas ļauj izteikties un izpaust savas emocijas.

Cilvēkos pastāv viedoklis, ka runa, valoda un komunikācijas prasmes attīstās neatkarīgi no apkārtējiem faktoriem, taču tā nav taisnība. Bērnam ir nepieciešams pieaugušais, kurš spēj atbalstīt valodas un komunikācijas attīstību (The Communication Trust, 2015).

Valoda, pirmkārt, kalpo kā sazināšanās līdzeklis. Ar valodu cilvēks izsaka savu viedokli, vēlmes, formulē domas un pārdzīvojumus, kā arī izzina apkārtējo pasauli, uzņem personīgo pieredzi un veido priekšstatu par sevi. Līdz ar to ir ļoti būtiski, lai bērnam valoda attīstītās pareiza, ar bagātu vārdu krājumu un ir labi saprotama apkārtējiem (Vanaga, 2018).

“Valoda ir radoša, abstrakta, vispārinoša sistēma; kods, kas satur vispārējus principus; sociāla parādība; to saprot visi sabiedrības locekļi.” Valoda veidojusies attīstoties cilvēcei. Valoda attīstās tad, ja tā ir spējīga funkcionēt un sabiedrība tajā sazinās. (Miltiņa, 2008).

Valoda palīdz saglabāt un nodot paaudzēs uzkrātās atziņas, piemēram, folkloru, senos rakstus, vietvārdus (Zelmenis, 2000).

Valoda un domāšana ir cieši saistīta, tā ietekmē uzmanību un atmiņu. Unikālas cilvēkam ir lingvistiskās spējas, valodas prasmi cilvēks apgūst bez pūlēm plašā diapazonā un straujā tempā. Galvenais pieaugušo uzdevums pievērst uzmanību un novērot, vai bērns uzmanīgi klausās, vai labprāt stāsta par to ko redzējis, novērojis, izjutis, vai izsaka savu attieksmi. Bērns savas domas, attieksmi, izjūtas var izteikt tikai tad, ja ir pietiekams vārdu krājums, māk pareizi nosaukt lietas, parādības, īpašības, darbības, runā izskan dažādas intonācijas, prasmīgi veido loģisku stāstījumu (Kaņepēja, 2003).

V. Zelmenis savā grāmatā raksta šādi – “Informāciju par apkārtni bērns iegūst ne tikai tiešos vērojumos, bet arī ar valodas palīdzību – klausoties pieaugušo paskaidrojumos, stāstījumos un lasījumos no grāmatām, kā arī saņemot atbildes un konkrētiem aktuāliem jautājumiem. Bērniībā izkopta pareiza un skaidra runa ir ieguldījums turpmākajam mūžam” (Zelmenis, 2000).

Autore viedoklis sakrīt ar R.Kaņepējas (2003) un V.Zelmeņa (2000) izteiktajiem viedokļiem, ka bērns uzmanīgi klausās un ar pieaugušo palīdzību apgūst valodu un runas

ieņem. Bērnu vārdu krājuma paplašināšana ir atkarīga no emocionālā kontakta ar pieaugušo, kurš ir gatavas atbildēt uz bērna neskaidrajiem jautājumiem, sniegt skaidrojumu par nezināmo bērnam.

Vārdu krājums ir viens no galvenajiem valodas apguves elementiem, jo bērni var veiksmīgi apgūt valodu, ja viņiem ir atbilstošs vārdu krājums. Par vārdu krājumu dēvē visus vārdus, kurus zina un lieto konkrēta persona. Tas ir visu vārdu kopums, kas pastāv noteiktā valodā vai priekšmetā (Prabha, Aziz, 2020).

I. Miltiņa (Miltiņa, 2005) ir apkopojusi vairāku autoru datus par vārda krājumu attīstību. Vārdu krājumu kvantitatīvais pieaugums dažādu autoru skatījumā ir pārskatāms 1.attēlā.

Bērna vecums	Vārdu min./maks.	Autors
2 gadi	30 - 40 vārdi	M. Hvatcevs
3 gadi	ap 300 vārdu	
4 gadi	ap 2000 vārdu	
2 gadi - 2 gadi un 6 mēneši	171 – 509 vārdi	O. Pravdina
3 gadi – 4 gadi	598- 2346 vārdi	
2 gadi – 3 gadi	ap 115- 440 vārdu	V. Rūķe – Draviņa
3 gadi – 4 gadi	pāri 1645	
2 gadi – 2.5 gadi	ap 50 – 200 vārdu	K. Smita, L. Strika
3 gadi – 3.5 gadi	ap 500 – 800 vārdu	
4 gadi	1500 – 2000 vārdi	

1. attēls Vārdu krājuma kvantitatīvais pieaugums dažādu autoru skatījumā (Miltiņa, 2005,39)

No I. Miltiņas apkopotās informācijas izriet, ka straujākais vārdu krājuma pieaugums vērojams sākot no 3 gadu vecuma. Šajā vecumā bērns mācās formulēt savas domas, izteikt savu viedokli. Bērni šajā vecumā ir ļoti zinātkāri un sāk uzdot dažādus jautājumus pieaugušajiem – kāpēc?, kur?, kā?

Gadās, ka bērni zina vārdus, bet tos nelieto savā ikdienā, jo nav skaidru zināšanu par vārda nozīmi un pielietojumu, tāpēc ir svarīgi, lai blakus ir pieaugušie – vecāki un skolotāji, kas spēj sniegt skaidrojumu bērnam par neskaidro vārdu nozīmēm.

Vārdu krājuma tiek iedalīts:

- *Aktīvais vārdu krājums* – kādas valodas vārdu krājuma daļa, ko brīvi izmanto

ikdienas saziņas procesā visās sabiedrības dzīves jomās. Tie veido valodas vārdu kopumu.

- *Pasīvais vārdu krājums* – valodas vārdu krājuma daļa, saprotama visiem, kas pārvalda attiecīgo valodu, bet maz lietojama ikdienas saziņas procesā.
- *Ikdienas vārdu krājums* – ierobežota apjoma, nekvalitatīvs ikdienā lietojamais vārdu krājums bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību (Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2012).

Valodas apguves procesā būtiska nozīme ir vārdu krājumam, vārdu krājums ir valodas prasmes pamatsastāvdaļa – tas nodrošina pamatu tam, kā nākotnē bērni runās, klausīsies, lasīs un rakstīs. Vārdu krājuma paplašināšanai palīdz grāmatu lasīšana, nozīmīgi ir ne tikai, ka bērns lasa pats, bet arī lasīšana priekšā. Bērns apgūstot valodu, vienlaicīgi mācās jaunus vārdus, to pareizu izrunu un teikumu veidošanu.

1.2 3-4 gadus vecu bērnu raksturojums literatūrā

Pirmajos dzīves gados bērns ir ļoti cieši saistīts ar vecākiem, nonākot pirmsskolas iestādē bērna dzīve radikāli mainās, bērns lielāko dienas daļu pavada kopā ar vienaudžiem un pedagogiem. Bērna redzesloks paplašinās, neskatoties uz to, ka ģimene bērnam ir vissvarīgākā. Maza bērna domāšana atšķiras no pieauguša cilvēka domāšanas, bērns uzskata sevi par pašu svarīgāko, tikai viņš ir pasaules centrā ar savām vajadzībām un to apmierināšanu – egocentriskā uztvere. Bērns lielāko dienas daļu pavada rotaļājoties un spēlējoties, kur tiek izspēlēts viss būtiskais, kas bērnu satrauc, kas patīk un uz ko ir dusmīgs. No trīs gadu vecuma bērns sāk apzināties, kas viņš ir pēc dzimuma – zēns vai meitene, tāpat apzinās, ka ģimenē un ārpus tās vecāki veic dažādas funkcijas, atšķirīgi ģērbjas, lieto atšķirīgus priekšmetus. Bērni rotaļājoties atdarina savus vecākus, meitenes – pārsvarā rotaļājas ar lēllēm, zēni – rotaļājas ar mašīnām utt. (Svence, 1999).

Zinātnieces I. Stangaine un D. Dzintere norāda, ka rotaļās bērni nodibina kontaktus un nonāk saskarsmē ar citiem bērniem – gan saviem vienaudžiem, gan jaunākiem bērniem. Informācijas apmaiņa bērnu starpā notiek komunicējot, izmantojot valodu vai neverbālos sazinās līdzekļus. Kopīgi spēlējas, sadarbojas un veic kopīgu darbību, pēc vajadzības cits, citam piepalīdzot, kas rāda noteiktu attiecības modeli, un pārmaiņas šo personību mērķos, attieksmē un rīcībā (Dzintere, Stangaine 2007).

Izzināt pasauli cilvēkiem palīdz runa un valoda – tā palīdz sazināties, sniedz izpratni par lietām un parādībā apkārt. A. Orlova uzskata, ka runā tiek attēlota bērna loģiskā domāšana, māksla uztvert un izteikt uztverto ar vārdiem. Bērna runa parāda ne tikai gatavību skolai, bet

arī sniedz priekšstatus par bērna attīstību kopumā. Runa - vienreizējs un unikāls līdzeklis bērnu radošajā darbībā (Орлова, 2010).

3–4 gadīgiem bērniem ir raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana un koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni jau spēj veikt sarežģītas kustības. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti nekā spēja tos kontrolēt, lai gan sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās. Pirmskolas vecumposmā veidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām, pilnveidojas acu un roku koordinācija. Zēniem šajā periodā ir labāk attīstīti lieli muskuļi un viņi ir izturīgāki, bet meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra, tās ir mierīgākas un precīzākas (Dzintere, Stangaine, 2007).

Zinātnieki, raksturojot šo vecumposmu, ir vadījušies pēc atšķirīgiem kritērijiem, tāpēc bērnu raksturojums nedaudz atšķiras, bet tomēr viņi visi piekrīt, ka šis periods - 3-4 gadi - ir ļoti nozīmīgs bērnu dzīvē. Šajā laikā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas, pilnveidojas acu un roku koordinācija, kas, savukārt, saistās ar izziņas un runas attīstību. Vispirms bērns simbolus apgūst atdarināšanas procesā, atkārtoto darbības, kuras iepazinis agrākā pieredzē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu un lomu rotaļās (Svence, 1999). „Triju gadu vecumā bērni tekstā uztver tādu notikumu attīstību, kas saistīti ar viņu pieredzi. Tas ir arī „kāpēcīšu” vecums: pieaugot vārdu krājumam un runas prasmei, pieaug arī bērna vēlēšanās vairāk uzzināt un izzināt” (Markus, 2003).

1.3 Rotaļu nozīme valodas apgūvē

Rotaļa, bērns un bērnība ir nedalāmi jēdzieni. Ikvienu bērna bērnība ar savām rotaļām ir vērtība pati par sevi, to nevar salīdzināt vai pretstatīt citiem cilvēka dzīves gājuma posmiem. Bērnība ir rotaļu laiks. Ne velti praksē un zinātnē sastopamies ar izteicienu: rotaļa - bērnības pavadoņi. (Dzintare, Stangaine, 2007).

Pirmsskolas vecuma bērnu galvenais darbības veids ir rotaļas un spēles, tāpēc visu mācību programmu apgūšanai ir jāizmanto gan rotaļas, gan spēles. Tās ieinteresēs bērnu, palīdzēs viņam labāk uztvert informāciju un apgūt jaunas prasmes un iemaņas (Šternfelde, 2017).

Spēlēšanās ir spontāna un brīvprātīga. Bērni paši piešķir savai spēlei jēgu un paši virza tajā notiekošo. Spēlēšanās parasti ir jautra un patīkama, un beidzas tad, kad tā vairs nav interesanta. Tomēr caur spēlēšanos bērni attīsta sociālās prasmes, iztēli un fantāziju, kustību koordināciju, mācās koncentrēt uzmanību un mācās apgūt dažādas sociālās lomas. Ir vairāki spēļu veidi - sociālās spēles, spēles ar noteikumiem. Spēļu veidi parasti mainās līdz ar vecumu:

- ❖ Līdz gada vecumam bērniem pārsvarā ir raksturīgas individuālas spēles

(priekšmetu izpēte, darbošanās ar tiem);

- ❖ No 1 līdz 3 gadus veciem bērniem patīk kustību spēles (skriešana, rāpošana, lēkšana), patīk atdarināt kustības, dejot. Tāpat arī bērni labprāt spēlējas ar dažādiem priekšmetiem - lego, klucīši, smiltīm, plastilīnu. Patīk darboties ar maziem priekšmetiem - vērt pogas, likt akmentiņus, šķirot dažādas formas;
- ❖ No 3 līdz 5 gadiem bērni ļoti labprāt jau darbojas savā starpā, labprāt izspēlē lomu spēles, iztēlošanās spēles. Sāk spēlēt spēles ar noteikumiem. Paši labprāt izdomā dažādus noteikumus. (Miltuze, Sebre, 2011)

Rotaļās bērni apmierina savu sociālo vajadzību – būt savā dzīvē kopā ar pieaugušajiem. Šajā attīstības posmā bērniem vairs nepietiek vienkārši būt klāt pieaugušo darbībā, viņi paši savā starpā organizē īpašu rotaļu dzīvi, veidojot to no savas vides sociālo attiecību un pieaugušo darba dzīves galvenajiem elementiem, iedalot sev novērotās pieaugušo lomas.

Lai izvēlētos pirmsskolas vecuma bērniem atbilstošu rotaļu darbību intelektuālo spēju attīstības veicināšanai, jāpārzina rotaļu klasifikācija. D. Dzintere un I. Stangaine norāda, ka rotaļu klasifikācijā ir dažādas pieejas. Krievu psiholoģe S. Novosjolova rotaļas klasifikācijas pamatā izvirza „iniciatīvu”, kas nāk no rotaļas subjekta, attiecīgi izdalot rotaļu klases, skatīt 1.tabulu (Dzintere, Stangaine 2005).

1. tabula. Rotaļu iedalījums

Rotaļu iedalījums	Rotaļu tipi	Rotaļu apakštipi
Rotaļas, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas	<i>Rotaļas – eksperimenti</i> <i>Brīvā sižeta rotaļas</i>	<ul style="list-style-type: none"> - ar dabas materiāliem - ar cilvēkiem un dzīvniekiem - saskarsmes rotaļas - ar speciālām rotaļlietām - atdarinošās rotaļas - sižeta lomu rotaļas - režisoriskās - dramatiskās
Rotaļu iniciators ir pieaugušais	<i>Rotaļas priekam, vaļasbrīžiem</i>	<ul style="list-style-type: none"> - intelektuālas - uzjautriņojošas - izklaidējošas spēles - ēverģēlību rotaļas - datorspeles
Tautas rotaļas	<i>Rituālās spēles</i> <i>Spēles vingrinājumi</i>	<ul style="list-style-type: none"> - kulta - ģimenes - gadskārtu ieražu spēles - intelektuālas - somomotorās - adaptējošas

1.tabulas turpinājums. Rotaļu iedalījums

Rotaļu iedalījums	Rotaļu tipi	Rotaļu apakštipi
Tautas rotaļas	<i>Rituālās spēles</i> <i>Spēles vingrinājumi</i> <i>Rotaļas vaļasbrīžiem</i>	- kulta - ģimenes - gadskārtu ieražu spēles - intelektuālās - sensomotorās - adaptējošās - tradīciju spēles - klusās - uzjautrinošās - izklaidējošās

Latviešu valodā pedagogiskajā literatūrā un ikdienas sarunās šie jēdzieni tiek lietoti dažādās variācijās. Ievērojot jēdzienus: “Iesim rotaļās ” Spēlēsim galda spēli “Riču raču!” “Uzspēlēsim futbolu!” “Spēlēsim teātri” Kur tad šeit ir atšķirība (Stangaine, 2014).

Visa pamatā ir pedagoga un bērna sadarbība, lai caur rotaļām un spēlēm sniegtu bērniem tik nepieciešamās zināšanas. Pedagoģis runas apguvi un pilnveidi, īsteno caur rotaļu vai spēli, izvēloties tās atbilstoši bērnu interesēm un vecumposmam.

1.4 Didaktisko spēļu raksturojums

Didaktiskā spēle – spēļu vai to elementu lietošana mācību procesā, būtībā ietverot tajā mācību satura apguves uzdevumus un sasniegto rezultātu pārbaudes elementus, panākot mācību satura apguves procesa labāku, pilnīgāku atbilstību skolēnu mācīšanās īpatnībām (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Galvenais līdzeklis pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma attīstīšanai ir didaktiskā rotaļa. Didaktiskās rotaļas ir plaši izplatīta vārdu krājuma darba metodika, tās ir izglītojošas rotaļas, kuras var izmantot, lai bagātinātu bērnu vārdu krājumu, tās izmanto arī, lai nostiprinātu bērna vārdu krājumu (īpašības vārdi, lietvārdi, darbības vārdi). Attīstās runa, uzmanība, atmiņa, vizuālā atmiņa, loģiskā domāšana (Bell, 2018).

Veiksmīgai didaktiskai rotaļai ir mērķis un uzdevumi, kuriem jāizpildās rotaļas laikā. Tā uzskata arī A. Buivide nodefinējot, ka „didaktiskajās rotaļās:

- Precizējas, nostiprinās un paplašinās bērnu priekšstati par apkārtni;
- Padziļinās viņu zināšanas par priekšmetiem, to krāsu un formu, lielumu un atrašanās vietu;
- Attīstās bērnu domāšana un valoda, veidojas viņu intelektuālā darbība, jo rotaļas uzdevumu izpilde prasa no bērna koncentrēšanos, kā arī iemaņas spriest,

salīdzināt, vispārināt.” (Buivide, 1997).

Ar didaktiskās rotaļas palīdzību iespējams piesaistīt bērna uzmanību noteiktajai nodarbībai un attīstīt viņos vēlmi gūt jaunas zināšanas. Rotaļā mācītais mācību materiāls tiek iegaumēts labāk un vieglāk, nekā parastā nodarbībā. Didaktiskās rotaļas izmantošana ne tikai veicina mācību procesu, bet arī uzlabo pašu mācību kvalitāti un iegūto zināšanu nostiprināšanu (Zhazheva, D. D., Zhazheva, S. A. Formation of linguistic competence by using a didactic game).

Pirmsskolas audzināšanas teorijā un praksē ir pieņemta šādā didaktisko rotaļu un spēļu klasifikācija:

- rotaļas ar rotaļlietām un priekšmetiem;
- galda spēles;
- vārdiskas rotaļas un spēles (Udaļcova, 1983).

Plānojot spēli mācību nodarbībā, jāatceras, ka tās organizācija risinās trīs posmos:

- spēles sagatavošanas posms,
- spēles norise,
- spēles noslēgums jeb rezumējums.

3-4 gadīgiem bērniem jāplāno didaktiskās spēles tādās programmas daļās kā iepazīstināšana ar apkārtējo vidi un valodas attīstīšana, elementāro matemātisko priekšstatu veidošana, fiziskā audzināšana un muzikālā audzināšana. Prakse liecina, ka visas vecuma grupas var ieplānot un sekmīgi noorganizēt 16-20 didaktiskās rotaļas un spēles mēnesī. Protams, didaktiskās rotaļas un spēles nav obligāti jāplāno katrai nodarbībai, bet tikai tad, ja ir nepieciešams un ja ir laiks. Viss, kas atrodas ap bērnu – sadzīves priekšmeti, cilvēki, dzīvnieki, gleznas, rotaļlietas, daba - bagāts materiāls, kas jāizmanto, lai paplašinātu bērnu uztveri un attīstītu valodu (Udaļcova, 1983).

Veidojot didaktiskās spēles pedagogam ir jāņem vērā, ka bērni ir ļoti dažādi savā attīstībā – bērna vārdu krājums ar atšķirties, kāds ir atjautīgāks un ātrāk sniedz atbildes uz jautājumiem, kāds pārlietu kautrējas. Pedagogam ir jāatrod pieeja, kā iesaistīt spēlē un sarunā visus bērnus, tādējādi ļaujot attīstīt viņu runas spējas. Ļoti svarīgi jau sākumā paziņot spēles noteikumus, lai radītu bērniem vēlmi darboties un izmēģināt jauno.

Didaktiskās spēles ietelmē pozitīvu mācīšanās motivāciju, jo spēļu laikā var pārbaudīt, gan nodarbībās iegūtās zināšanas un prasmes, gan nostiprināt tās. Pedagoģs didaktiskajās spēlēs iesaistās kā līdzvērtīgs dalībnieks. Didaktiskās spēles veicina bērnu intereses pieaugumu par apgūstamo tematu, tās ļauj bērniem apskatīt rotaļājoties apgūt mācību vielu.

Didaktisko spēļu organizēšanai ir iespējams izmantot visus priekšmetus un lietas, kas atrodas apkārt.

2. Empīriskais pētījums par didaktisko spēļu izmantošana bērnu vārdu krājuma paplašināšanai

2.1 Pētījuma metodoloģija

Pētījums tiek veikts pirmsskolas izglītības iestādē "X" (turpmāk tekstā PII), pētījumā piedalās 14 bērni, vecumā no 3-4 gadiem.

Pētījuma mērķis ir pārbaudīt bērnu vārdu krājuma attīstības iespējas izmantojot didaktiskajās spēlēs.

Lai sasniegtu pētījuma mērķi autore izvirzīja sekojošus uzdevumus:

- bērnu vārdu krājuma izpēte pētījuma sākumā;
- pedagoģiskās darbības bērnu vārdu krājuma paplašināšanai;
- pētījuma datu analīze.

Darbā izmantotās pētīšanas metodes – novērošana, pedagoģiskais izmēģinājums, pētījuma datu apstrāde.

Novērošana -pētniecības metode, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījuma patiesumu. Novērošanas metode var būt ilgstoša, var novērot atkārtoti. Pēc novērošanas informācija tiek apkopota un skaidrota. Pedagoģiskajā vārdnīcā ir minēti divi novērošanas veidi: pastāvīgā novērošana un pastarpinātā novērošana (Pedagoģijas terminu skaidrojoša vārdnīca, 2000). Darba autore plānveidīgi un mērķtiecīgi veica novērošanu, lai iegūtu datus par bērniem. Novērošanas laikā tika atlasīti un sagatavoti bērnu interesi raisoši izdales materiāli, skaidroti uzdevumu noteikumi, kā arī veicināta bērnu savstarpējā sadarbība. Novērošanas procesam, sekojot bērnu darbībām, ir noteikts ilgums.

Pedagoģiskais izmēģinājums – projekts, kur ir sākotnējā iecere, iestrāde, kura tiek izmēģināta praksē. Izmēģinājums tiek veidots dabiskos apstākļos, sarežģītās situācijā, pēc tam tiek nodots vērtēšanai. Pēc tam tiek strādāts vēl pie projekta, lai novērstu nepilnības (Pedagoģijas terminu skaidrojoša vārdnīca, 2000). Pētījuma autore pedagoģisko izmēģinājumu, izmantojot spēles ar noteikumiem, pēc kurām bērni tiek vērtēti. Lai apkopotu rezultātus, pēc laika tiek atkārtoti strādāts pie projekta.

2.2 Pētījuma gaita

Pirms pētījuma uzsākšanas, darba autore vēroja bērnus, lai noteiktu viņu runas attīstību. Vērojot bērnus autore novēroja ne tikai viņu runu, bet arī savstarpējās attiecības un sadarbības spējas – kādā veidā bērni izsaka savu viedokli, formulē savas vēlmes, stāsta par savām

emocijām.

Pētāmās grupas bērnu individuālie raksturojumi:

- **Kaspars (4gadi 3 mēn.)** – komunikabls, plašs vārdu krājums, labprāt stāsta par redzēto un dzirdēto, veido stāstījumu par saviem zīmējumiem un veidotajiem darbiem. Iesaistās pedagoga piedāvātajās aktivitātēs, rotaļājas kopā ar grupas biedriem. Labprāt darbojas ar konstruktīvām lietām, ceļ mājas, torņus.
- **Madara (4 gadi 2 mēn.)** – nedaudz kautrīga, jāattīsta sadarbības prasmes ar vienaudžiem. Vārdu krājums plašs, dzied līdz pieaugušo dziedājumam, reizēm klusi dzied vienatnē. Uzdod jautājums par sev neskaidrām tēmām, ieklausās pieauguša stāstījumā un lūdz izskaidrot sev nezināmos vārdus.
- **Emīls (3 gadi 6 mēn.)** – vārdu krājums ir plašs, stāsta par pieredzēto veidojot īsus teikumus. Labprāt darbojas pāri ar Kasparu, savā starpā aktīvi runājot. Pedagoga piedāvātajās aktivitātēs iesaistās nelabprāt, vairāk vēro no malas.
- **Lauma (3 gadi 8 mēn.)** – vārdu krājums ir pietiekams, emocionāli stāsta par sev svarīgiem notikumiem, bet vēl nespēj veidot secīgus teikumus. Darbojoties individuāli ar pedagogu vai vienaudžiem labprāt komunicē, bet samulst, kad jautājumi tiek uzdoti grupas priekšā. Kautrīga.
- **Laura (3 gadi 10 mēn.)** – atjautīga, motivēta visa jaunā apguvei. Pabeidz iesāktos darbus, stāsta var redzēto vai piedzīvoto brīvdienās, aktīvi komunicē ar pieaugušajiem un grupas bērniem.
- **Rodrigo (3 gadi 6 mēn.)** – bērna vārdu krājums ir plašs, bet ikdienā lietoto vārdu kopums ir vienveidīgs, tāpēc ir grūtības veidot teikumus un stāstījumu. Grūtības sastāda raksturot priekšmetus, jauc vai neatpazīst krāsas. Nav uzmanības noturības, praktiskos uzdevumus nepabeidz līdz galam, ja kaut kas novērš uzmanību no iesāktā darba.
- **Kristiāns (4 gadi 1 mēn.)** – vārdu krājums nav plašs, darbojas mazās grupās ar paša izvēlētiem draugiem, iesaistās bērnu piedāvātajās aktivitātēs. Spēj nosaukt un parādīt priekšmetus sev apkārt, bet grūtības rodas tos raksturot. Neveido stāstījumu. Komunikācijā ar pārējiem bērniem ir atvērtāks.
- **Aleksa (3 gadi 10 mēn.)** – aktīvi iesaistās sarunās ar grupas biedriem un pieaugušajiem, pēc pašas iniciatīvas stāsta par dažādiem sev svarīgiem notikumiem, stāsta par notikumiem brīvdienās, savām emocijām, reizēm veidojot stāstījumu pazaudē domu un maina tematu. Bieži ierosina rotaļas.
- **Reinis (3 gadi 9 mēn.)** – vārdu krājums nav plašs, bieži cenšas runāt “bēbīšu”

valodā. Nosaukt lietas nesagādā grūtības, bet nespēj veidot teikumus un stāstījumu. Labprāt iesaistās pieaugušo vai bērnu piedāvātajās aktivitātēs.

- **Artjoms (3 gadi 6 mēn.)** – ģimenē sarunājas krievu valodā, latviešu valodā komunicē tikai PII, pedagoga norādījumus saprot daļēji. Darbojas vienatnē vai ar krieviski runājošiem bērniem.
- **Jānis (4 gadi 1 mēn.)** – grūti noturēt uzmanību, jo vārdu krājums nav pietiekams, PII dodas uz nodarbībām papildus nodarbībām pie logopēda. Mācību gada sākumā saziņā izmantoja atsevišķas skaņas, vārdu krājuma nebija. Grūti koncentrēties uzdevumiem, labprāt darbojas vienatnē ar viņu interesējošiem materiāliem. Spēj atpazīt un parādīt lielu daļu pedagoga nosaukto lietu.
- **Undīne (3 gadi 8 mēn.)** – bagāts vārdu krājums, labprāt iesaistās sarunās. Stāsta par sev svarīgiem notikumiem, uzņemas līderes lomu, bet vēl nepieciešams attīstīt saskarsmes prasmes ar vienaudžiem.
- **Daniels (3 gadi 10 mēn.)** – ģimenē sarunājas latviešu, angļu un japāņu valodās, PII nelabprāt runā, ļoti kluss un kautrīgs. Saprot, kas tiek jautāts, spēj atkārtot dzirdētos vārdus, labprātāk parāda nevis pastāsta. Nosauc redzēto, neveido teikumus.
- **Emīlija (3 gadi 6 mēn.)** – ģimenē sarunājas krievu valodā, latviešu valodu saprot, bet vārdu krājums ir ļoti mazs. Daļu priekšmetu un dzīvnieku spēj nosaukt krieviski, spēj parādīt daļu no latviski nosauktajām lietām. Daļēji saprot latviešu valodā sniegtos skaidrojumus, izvēlas darboties kopā ar bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā.

Vārdu krājuma empīriskā pētījumam tika izvirzīti kritēriji, kā tiks vērtēts bērnu vārdu krājums. Vārdu krājums tika vērtēts 4 līmeņos, attiecīgi, katrs līmenis atzīmēts ar noteiktu punktu skaitu. Autore sagatavoja trīs attēlu komplektus – gadalaiki, mājdzīvnieki un meža dzīvnieki, un attēlu kopa ar dažādiem priekšmetiem lietām. Attēlus autore atlasīja interneta avotos.

Stāsta aprakstošo stāstījumu atbilstoši dotajam attēlam (doti gadalaiku attēli):

- 3 punkti – pastāvīgi stāsta par attēlu vismaz trīs teikumus;
- 2 punkti – pastāvīgi stāsta par attēlu divos teikumus;
- 1 punkts – stāsta par attēlu, atbild uz jautājumiem;
- 0 punkti – nespēj pastāstīt ar attēlu, neatbild uz jautājumiem.

Nosauc un raksturo mājdzīvniekus un meža dzīvniekus:

- 3 punkti – nosauc mājdzīvniekus un meža dzīvniekus, spēj tos raksturot;
- 2 punkti – nosauc mājdzīvniekus un meža dzīvniekus, raksturo tos ar pedagoga palīdzību;
- 1 punkts – tikai nosauc mājdzīvniekus un meža dzīvniekus, spēj parādīt dzīvniekus;
- 0 punkti – neatpazīst un nespēj nosaukt mājdzīvniekus un meža dzīvniekus.

Raksturo priekšmetus, izmantojot īpašības vārdus (attēli kartītes ar dažādiem ikdienas priekšmetiem):

- 3 punkti – izmanto vismaz trīs atbilstošus īpašības vārdus, raksturojot priekšmetu;
- 2 punkti – izmanto vismaz divus atbilstošus īpašības vārdus, raksturojot priekšmetu;
- 1 punkts – raksturo priekšmetu ar skolotājas palīdzību;
- 0 punkti – nespēj raksturot priekšmetu.

Lai noteiktu bērnu runas līmeni, tika novēroti bērni, vērotas rotaļnodarbības, izmantotas didaktiskās spēles. Viss, kas atradās grupas telpā tika pielietots, lai attīstītu bērnu vārdu krājumu – attēli, dzīvnieki, sadzīves priekšmeti, cilvēki. Lai paplašinātu bērnu vārdu krājumu, tik izvirzīti uzdevumi, lai skaidri izrunātu skaņas, lai atbildes tiktu sniegtas stāstījumā (vairākos teikumos).

Runas attīstības līmenis bērniem ir ļoti atšķirīgs, tikai daži spēj pastāstīt par tēmu vairākos teikumos. Vairāk pedagogam ir jāpalīdz, uzdodot jautājumus. Daļai no bērniem ir vieglāk stāstīt par iepriekšējiem notikušiem notikumiem ārpus PII.

Bērnu labprāt skatās attēlus, ar pedagoga palīdzību stāsta par attēlos redzamajiem priekšmetiem, daļa spēj parādīt skolotājas nosauktos priekšmetus vai dzīvniekus.

Bērni ar interesi šķiro dzīvniekus, pazīstamākos spēj nosaukt lielākā daļa. Grūtības sagādā nosaukt alni, briedi un lūsi. Mājdzīvniekus atpazīst lielākā daļa, grūtības rodas ar zirga un ēzeļa attēliem, lielākoties tiek teikts zirgs uz abiem dzīvniekiem. Lai raksturotu dzīvniekus, lielai daļai bērnu nepieciešams uzdot uzvedinošus jautājumus: “Kas tas ir?, Kur viņš dzīvo?”.

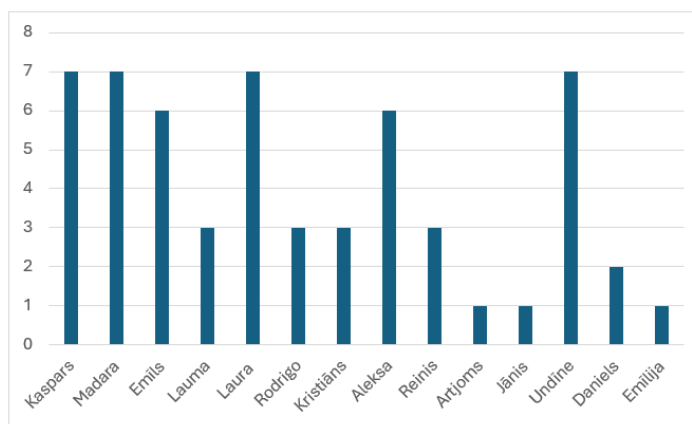
Pētījumā izmantoto bērnu novērošanas protokolu var apskatīt 1. pielikumā un izmantotais attēlu kopums pievienots pielikumā Nr. 2.

Nākošajā tabulā ir apkopoti bērnu runas attīstības līmeņa rezultāti, vērtēšana veikta atbilstoši izvirzītajiem kritērijiem (sk. 2. tabulu).

2. tabula. Bērnu novērtēšanas rezultāti pētījuma sākumā

Bērna vārds	Stāsta aprakstošo stāstījumu atbilstoši attēlam	Nosauc un raksturo mājdzīvniekus un meža dzīvniekus	Raksturo priekšmetus, izmantojot īpašības vārdus	Punkti kopā
Kaspars	3	2	2	7
Madara	3	2	2	7
Emīls	2	2	2	6
Lauma	1	1	1	3
Laura	3	2	2	7
Rodrigo	1	1	1	3
Kristiāns	1	1	1	3
Aleksa	2	2	2	6
Reinis	1	1	1	3
Artjoms	0	1	0	1
Jānis	0	1	0	1
Undīne	3	2	2	7
Daniels	0	1	1	2
Emīlija	0	1	0	1

Apkopojot rezultātus pētījuma sākumā ir redzams, ka grupas kopējais runas un valodas attīstības līmenis ir ļoti atšķirīgs. Daļai bērnu ir neliels vārdu krājums, lai veidotu teikumus un stāstījumu, atbildes no bērniem tika saņemtas, atbildot ar vienu vārdu vai atbilde netika saņemta vispār. Bērniem ar bagātāku valodas krājumu uzdevumu izpilde nesagādāja grūtības. Rezultātu apkopojums redzams 2. attēlā.

2. attēls. Bērnu runas rezultāti pētījuma sākumā

Grupā ir bērni ar ļoti labi attīstītu vārdu krājumu un bērni, kuru runas līmenis ir vājš.

Maksimāli iegūstamais punktu skaits ir 9, maksimālo punktu skaitu nesasniedza neviens no bērniem - grūtības radās raksturojot dzīvniekus un priekšmetus. Lielāko punktu skaitu sasniedza – Kaspars, Madara, Laura un Undīne. Savukārt viszemāko punktu skaitu iegūma Artjoms, Jānis un Emīlija.

Pētāmo bērnu vārdu krājums ir ievērojami atšķirīgs, ko ietekmē ne tikai bērna vecums,

bet arī audzināšanas paradumi ģimenē. Piemēram, Artjoms un Emīlija nāk no krievvalodīgām ģimenēm, kur mājās sarunvaloda ir krievu, tādēļ bērniem ir sarežģīti koncentrēties un uztvert sacīto. Arī Jāņa vārdu krājums ir neliels, bet pēc nodarbībām pie logopēdes vārdu krājums mācību gada laikā ir manāmi pieaudzis.

2.3 Pedagoģiskā izmēģinājuma darbības vārdu krājuma paplašināšanai

Pētījumam izvēlētās didaktiskās spēles, tika atlasītas ņemot vērā bērnu apgūstamos tēmu – meža dzīvnieki. Darboties ar spēlēm, autore aicināja bērnus visa pētījuma laikā, piedāvājot tās – gan dažādās dienās, gan dienas daļās.

Pētījumā tika izmantotas dažādas didaktiskās spēles, ar kurām autore aicināja bērnus darboties gan individuāli, gan nelielās grupiņās. Spēļu laikā bērniem ir vieglāk apgūt sev jaunus vārdus – gan runājot pašam, gan ieklausoties sarunu biedrā.

Darba autore savā empīriskajā pētījumā izmantoja rotaļas ar priekšmetiem, galda spēles un vārdiskas rotaļas.

Svarīgi ir pirms spēles sākuma, iepazīstināt bērnus ar spēles nosacījumiem un ieinteresēt viņus darboties. Veidojot un izvēlētos didaktiskās spēles autore ņēma vērā bērnu individuālās īpatnības un attīstības līmeni.

Pētījumā tika izmantotas sekojošas didaktiskās spēles:

1) “*Burvju maisiņš*”

Sasniedzamais rezultāts – aktivizēt bērna runu, aicinot viņu raksturot maisiņā esošo priekšmetu.

Norise – necaurredzamā maisiņā tiek ievietoti dažādi priekšmeti, kas saistīti ar bērnu ikdienu vai mēneša tēmu. Viens no bērniem ieliekto roku maisiņā, izvēlas vienu priekšmetu un pirms izņemšanas cenšas uzminēt, kas viņam ir rokā. Pēc priekšmeta izņemšanas, bērns cenšas to aprakstīt – *kas tas ir?, kāda krāsa?, kur pielieto? vai kur dzīvo?*

Novērojumi – autore novēroja, ka šo aktivitāti labāk izspēlēt nelielās grupās – līdz 5 bērniem, lai ātrāk varētu sagaidīt savu kārtu. Autore ar jautājumiem veicināja bērnu stāstījumu, mudinot bērnus veidot teikumus un stāstījumu. Sākotnēji bērniem radās grūtības tikai pēc taustes noteikt maisiņā esošos priekšmetus, kā arī raksturot to, bet ar laiku šī spēle palika viena no pieprasītākajām bērnu vidū.

Autore maisiņā ievietotos priekšmetus, mainīja katru nedēļu, lai bērni nezaudētu interesi

par piedāvāto aktivitāti.

2) “Kur ir manas mājas?”

Sasniedzamais rezultāts – atpazīst un nosauc mājdzīvniekus un meža dzīvniekus.

Norise – bērni darbojas individuāli vai pāros. Ir doti attēlu kartītes ar meža dzīvniekiem un mājdzīvniekiem, kurus nepieciešams nosaukt un sašķirot pēc to dzīves vietas – mežs vai mājas. Bērniem nepieciešams raksturot dzīvniekus. Spēle padziļina zināšanas par dzīvniekiem, aktivizē vārdu krājumā dzīvnieku nosaukumus.

Novērojumi – pedagogs kontrolē spēles gaitu, nepieciešamības gadījumā uzdodot jautājumus kļūdu labošanai, kā arī ir sagatavotas kontroles kartītes, lai bērniem būtu iespēja pastāvīgi pārbaudīt atbildes (pārbaudes kartītes pievienotas 3. pielikumā).

3. attēls. Bērnu darbības, pārbauda paveikto darbu

3) “Mēmais šovs”

Sasniedzamais rezultāts – skaidro vārda nozīmi.

Norise – uz galda ir novietotas dažādas attēlu kartītes ar attēliem uz leju, bērnam paņemot kartīti ir jācenšas izskaidrot attēlā redzamā lieta neminot, kas attēlots. Spēlē piedalās 2-4 bērni vienlaikus, visi pēc kārtas skaidro vārdus no kartītēm.

Novērojumi – autore novēroja, ka šajā aktivitātē vairāk iesaistījās bērni ar plašāku vārdu krājumu, jo viņiem bija vieglāk izskaidrot. Bērni, kuru vārdu krājums nebija tik plašs vairāk klausījās skaidrojumā un centās uzminēt, kas attēlot kartītē. Sākotnēji skaidrojumi bija vienkārši – ja attēlā bija “saule” – tad vārda skaidrojums bija – *Tas ir dzeltens*, tomēr vēlāk jau nāca klāt arī skaidrojums, ka *tā spīd debesīs un ir dzeltena*.

Bērni šo spēli labprātāk ņēma pēcpusdienā, kad nebija iespējas doties ārā pastaiga, spēle

ir piemērota arī darbojoties ārā.

4) “Kas ir manā groziņā?”

Sasniedzamas rezultāts – atpazīst un nosauc dārzeņus un augļus.

Norise – spēlē vienlaikus piedalās 2-4 bērni. Katram bērnam ir savs mazs groziņš, pa visu visiem stāv lielāks grozs ar mini dārzeņu un augļu figūriņām (Mini Cukīni). Katrs ņem vienu figūru un stāsta pārējiem, ko viņš ir paņēmis. Raksturo dārzeņi, izmantojot īpašības vārdus. Pēc tam, kad auglis vai dārzeņis ir raksturots, liek to savā groziņā.

Novērojumi - autore mudināja bērnus pastāstīt, kādu augli vai dārzeņi viņš paņēmis, kādā krāsā tas ir, vai bērnam tas garšo. Autore novēroja, ka bērni pastāvīgi darbojoties ar šo materiālu, sāka iegaumēt ne tikai augļu/dārzeņu nosaukumus, bet arī, kuram no grupas biedriem tas garšo vai negaršo. Bērnu darbības un nepieciešamie materiāli redzami 4 attēlā.

4. attēls. Spēlei nepieciešamās materiāli un bērni darbībā

5) “Pastāsti man”

Sasniedzamais rezultāts – nostiprina prasmi veidot teikumus.

Norise - spēlei nepieciešamas attēlu kartītes ar trīs kartīšu grupām – kartītes ar lietvārdiem (zēns, kaķis, suns, automašīna, u.c.), kartītes ar darbībām (skrien, lec, u.c.) un kartītes ar atrašanās vietām (māja, veikals, plāva, mežs, u.c.). katrai kartīšu grupai nepieciešams marķējums, piemēram, dažādu krāsu rāmīši.

Bērni var darboties pāros vai nelielās grupās, veidojot teikumus no izvēlētajām kartītēm, nepieciešams atbildēt uz jautājumiem – *Kas?*, *Ko darīja?*, *Kur?*.

Novērojumi - sākotnēji bērniem tiek izskaidroti spēles noteikumi un pedagogs demonstrē kā spēlē darboties – izveidojot teikumu no 3 vārdiem, piemēram, *kaķis dzied veikalā*.

Spēle paplašina vārdu krājumu, kā arī nostiprina bērnu prasmes veidot teikumus. Bērni labprāt darbojās ar piedāvāto spēli, jo teikumi veidojās jautri un bērnus tas ieinteresēja.

6) “Parādi un pieskaries”

Sasniedzamais rezultāts – aktivizē īpašības un apstākļa vārdus vārdu krājumā.

Norise – bērni pēc pedagoga norādēm cenšas atrast un parādīt lietas ar konkrētu nosaukto iezīmi. Pedagoģs saka: “Parādi un pieskaries kaut kam zilam, lielam, mazam u.c. Parādi un pieskaries kaut kam, kas atrodas uz galda, zem galda. Parādi, kas atrodas plauktā, utt.”. Bērniem šīs lietas jācenšas atrast grupas vidē.

Novērojumi – bērni šo rotaļu spēlēja brīvās rotaļnodarbības vidē un vēlāk jau paši sāka izteikt norādes grupas biedriem. Rotaļu sākotnēji spēlēja grupas telpā, vēlāk tā jau pēc bērnu iniciatīvas tika spēlēta arī āra pastaigas laikā gan spēļu laukumā, gan pastaigā uz mežu.

7) “Liels vai mazs?”

Sasniedzamais rezultāts – atšķir jēdzienus “liels” un “mazs”, iepazīst dzīvnieku mazuļus

Norise – kastītē saliktas attēlu kartītes ar attēliem, kuros attēloti mājdzīvnieki un meža dzīvnieki, kartītes sagatavotas pāros, piemēram, vienā attēlā ir liels lācis, otrā lācēns. Bērnu uzdevums ir salikt pa pāriem blakus attēlus ar lielu un mazu dzīvnieku. Papildus dzīvnieku nosaukumiem tiek aktivizēti ar dzīvnieku mazuļu nosaukumi.

Novērojumi – autore novēroja, ka spēli piedāvājot bērniem, sākumā dzīvnieku mazuļu nosaukumi tika atvasināti no pieaugušo dzīvnieku nosaukumiem, ar laiku jau bērni sāka iegauvēt, ka mazs lācis ir lācēns, maza kaza ir kazlēns, utt. spēlējot šo spēli vienlaikus tika atsvoidzinātas zināšanas par dzīvniekiem mežā un mājās.

5. attēls. Bērni darbojas ar spēli “Liels vai mazs”

Didaktiskajā spēlē izmantotie materiāli pievienoti 4. pielikumā.

8) “Bingo”

Sasniedzamais rezultāts – mācās darboties pāri vai nelielā grupā.

Norise – autore ir sagatavojusi 4 bingo kartītes, un mazos attēlus. Spēles uzdevums pēc iespējas ātrāk aizpildīt savu spēles lauciņu. Ja spēli spēlē viens spēlētājs, tad tas pa vienai ņem kartītes un novieto uz atbilstošajiem spēles laukuma lauciņiem. Pirmais spēlētājs paceļ vienu spēles kartīti un meklē atbilstošu attēlu uz spēles laukuma. Kad attēls atrasts, spēlētājs to novieto uz spēles laukumā redzamā attēla lauciņa un nākamo kartīti tādā pašā veidā mēģina novietot nākamais spēlētājs. Spēle beidzas, kad uz spēles laukuma novietotas visas kartītes. Paceļot un novietojot kartītes uz spēles laukuma, būtiski ir skaļi nosaukt attēlā redzamo vārdu, tādējādi bērni ne tikai mācās lietas atpazīt, bet arī tās nosaukt.

Novērojumi – autore novēroja, ka bērniem sākotnēji sagādāja grūtības sagaidīt savu kārtu, lai paņemtu kartīti no kaudzes, sākumā katrs darbojās ar savu “Bingo” kartīti, bet vēlāk, jau sāka palīdzēt viens otram, pamanot, kad kāds no attēliem nav aizklāts. Laika gaitā mazie attēli, ko likt uz “Bingo” kartītēm, tika aizstāti ar dažādām ģeometriskajām figūrām, vienlaikus ļaujot bērniem atkārtot krāsas. Bingo kartītes pieejamas 5. pielikumā.

6. attēls bērni darbojas ar “Bingo kartītēm”

Pedagoģiskajā izmēģinājumā tika izmantotas 8 didaktiskās spēles – visvairāk bērnus aizrāva “Parādi un pieskaries” un “Pastāsti man”, kā arī “Bingo”, šīs spēles tika spēlētas ar lielu aizrautību un interesi. Bērni, kurus autore novēroja, bija aktīvi un labprāt iesaistījās aktivitātēs ar kustībām.

Autore novēroja, ka spēlējot spēles bērni ne tikai paplašināja savu vārdu krājumu, bet arī mācījās sadarboties pāros, mācījās ievērot spēļu noteikumus, kā arī uz klausīt otru runātāju.

2.4 Iegūto rezultātu analīze

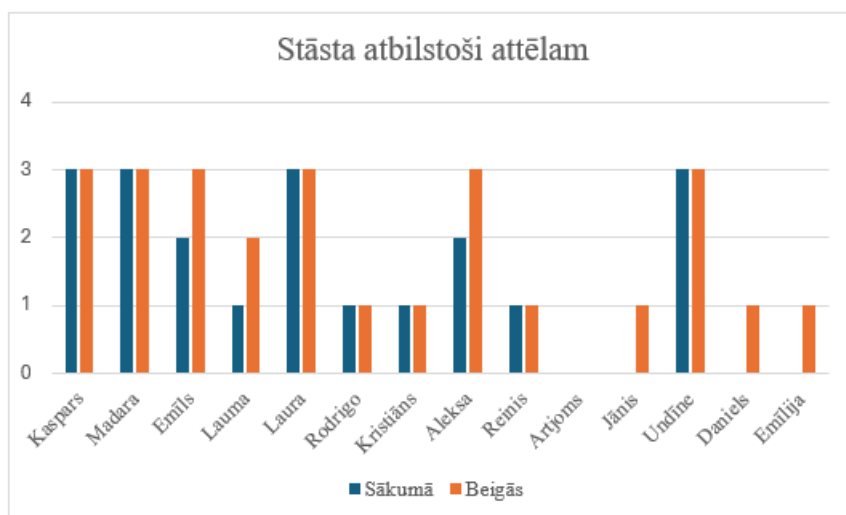
Pētījuma aktivitātes tika organizētas 8 nedēļu laikā, pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības darba autore veica atkārtotu vārdu krājuma analīzi, izmantojot tos pašu kritērijus kā sākot pētījumu.

Bērnu runas prasmju apkopojums apkopots nākošajā tabulā uzrādot gan rezultātus pirms pētījuma, gan pēc (sk. 3. tabulu).

3. tabula. Bērnu runas novērtēšanas tabula pēc pētījuma

Bērna vārds	Stāsta aprakstošo stāstījumu atbilstoši attēlam		Nosauc un raksturo mājdzīvniekus un meža dzīvniekus		Raksturo attēlus, izmantojot īpašības vārdus		Punkti kopā	
	S	B	S	B	S	B	S	B
Kaspars	3	3	2	3	2	3	7	9
Madara	3	3	2	3	2	3	7	9
Emīls	2	3	2	3	2	2	6	8
Lauma	1	2	1	2	1	1	3	5
Laura	3	3	2	2	2	2	7	7
Rodrigo	1	1	1	2	1	2	3	5
Kristiāns	1	1	1	2	1	2	3	5
Aleksa	2	3	2	2	2	3	6	8
Reinis	1	1	1	2	1	2	3	5
Artjoms	0	0	1	1	0	0	1	1
Jānis	0	1	1	1	0	0	1	2
Undīne	3	3	2	3	2	3	7	9
Daniels	0	1	1	1	1	1	2	3
Emīlija	0	0	1	1	0	1	1	2

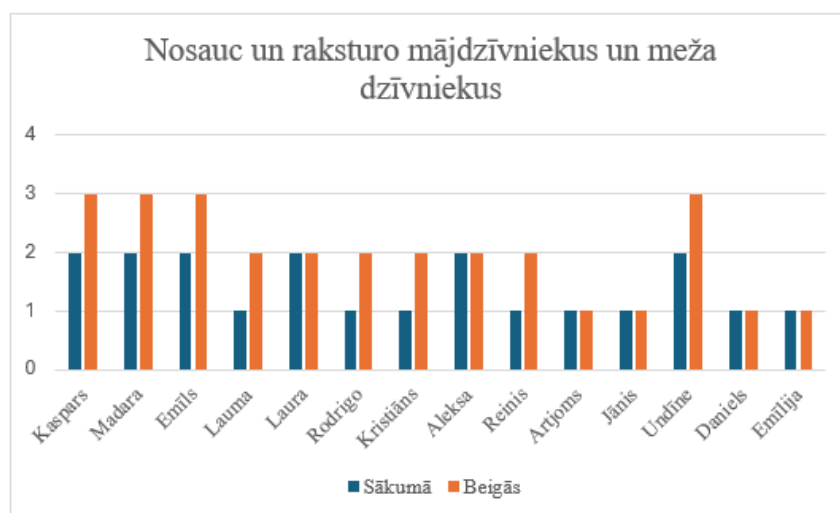
S-pētījuma sākumā, B – pētījuma beigās

6. attēls. Stāsta aprakstošo stāstījumu atbilstoši attēlam

Apkopojot pētījuma rezultātus, autore secināja, ka puse no bērniem var aprakstīt attēlus vismaz 2-3 teikumos. Bērniem, kuriem bija plašs vārdu krājums jau sākotnēji, bija vieglāk veidot teikumus, jo pētījuma gaitā paplašinājās īpašības vārdu krājums. Bērni ir palikuši atvērtāki, pārliecinātāki izsakot savas domas.

Emīlija, Daniels un Jānis uz autores jautājumiem sniedza īsas atbildes, Emīlijai grūtības radās atbildēt latviešu valodā. Artjoms un pedagoga jautājumiem neatbildēja vai atbildēja krievu valodā.

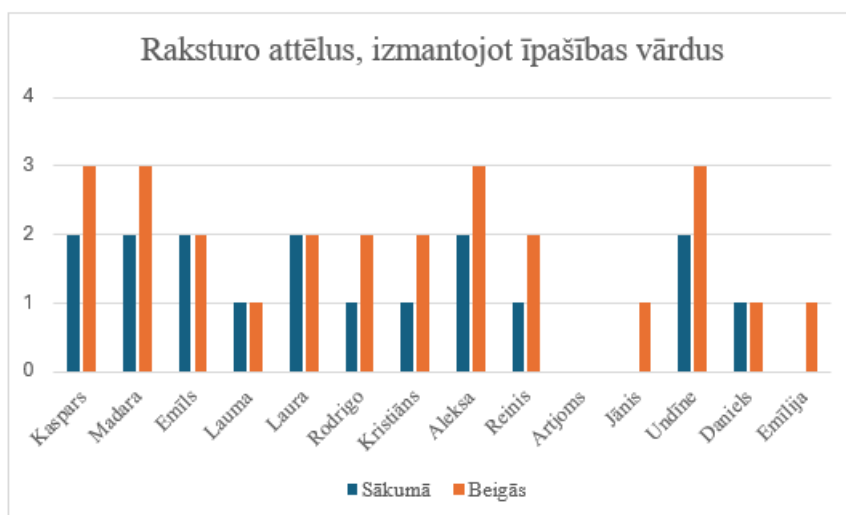
7. attēls. Nosauc un raksturo mājdzīvniekus un meža dzīvniekus

Analizējot diagrammu 7. attēlā redzams, ka lielākajai daļai bērnu ir uzlabojušās zināšanas un vārdu krājums par meža dzīvniekiem un mājdzīvniekiem.

Kaspars, Madara, Emīls un Undīne – nosaucot dzīvniekus, stāstīja par to dzīvesvietām, Kasparam un Madarai nesagādāja grūtības pateikt kā sauc daļu no šo dzīvnieku mazuļiem.

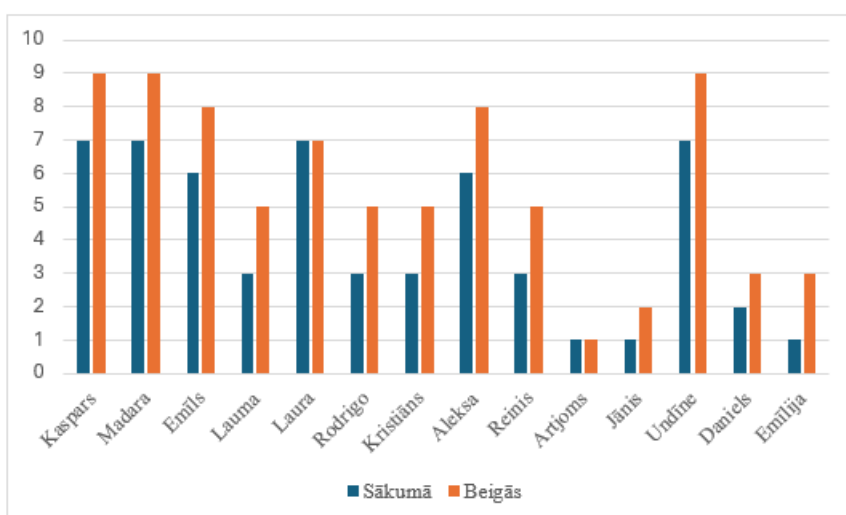
Laura, Lauma, Rodrigo, Aleksa un Reinis – par dzīvniekiem stāstīja īsi atbildot un autores jautājumiem.

Artjomam, Emīlijai un Danielam radās grūtības izteikties latviešu valodā, viņi autores nosauktos dzīvniekus parādīja. Daniels, Emīlija un Jānis spēja nosaukt dažus no dzīvniekiem.

8. attēls. Raksturo attēlus, izmantojot īpašības vārdus

Vislabāk ar attēlu raksturošanu veicās Kasparam, Madarai, Aleksai un Undīnei – viņi spēja nosaukt krāsu, formu, piemēram, Kaspars rotaļu lāča attēlu raksturoja – liels, dzeltens, mīksts lācis, piebilstot, ka viņam ir līdzīgs mājās tikai brūns. Lauma, Jānis, Daniels un Emīlija priekšmetus vienā vārdā – pārsvarā nosaucot krāsu.

9. attēls. Datu salīdzinājums pētījuma sākumā un beigās

Atkārtoti veicot bērnu vārdu krājuma pārbaudi, autore konstatēja, ka vārdu krājums par noteiktām tēmām ir paplašinājies, kā arī ir uzlabojušās ir bērnu komunikācijas prasmes, jo

lielākoties darbojās pāros vai nelielās grupās.

Pētījuma gaitā novēroja, ka bērniem veidojas spējas salīdzināt un grupēt objektus pēc konkrētam pazīmēm. Daudzi no bērniem sāka atbildēt uz jautājumiem, atbildes sniedzot īsos teikumus. Autore novēroja, ka savstarpējā komunikācijā bērni sāka izmantot arī jaunus vārdus, paplašinājās īpašības vārdu lietojums (liels, mazs, taisns, apaļš).

Kaspars

Apskatot iepriekšējās diagrammas, autore secina, ka Kaspara vārdu krājums ir pieaudzis. Zēns drošāk veido teikumus aprakstot attēlus un izmanto apgūtos vārdus, gan dzīvnieku nosaukumus, gan īpašības vārdus raksturojot priekšmetus.

Pētījuma laikā zēns labprāt iesaistījās piedāvātajās spēlēs, vislabāk viņam patika darboties ar “Pastāsti man” materiāla kartītēm, viņš aktīvi komentēja smieklīgos teikumus, kas veidojās.

Madara

Madaras vārdu krājums sākoties bija plašs, pētījuma gaidā papildināja savas zināšanas par dzīvniekiem un to mazuļiem, kā arī papildināja īpašības un apstākļa vārdu krājumu. Visvairāk patika darboties spēlē “Parādi un pieskaries”, bija viena no pirmajām, kas uzdrošinājās vadīt spēli.

Emīls

Pētījuma gaitā papildināja savu vārdu krājumu ar dzīvnieku nosaukumiem, kā arī sāka veidot garākus teikumus.

Lauma

Novērošanas laikā palikusi atvērtāka, cenšas vairāk izteikt savas domas, turpina samulst, kad jautājumi tiek uzdoti grupas priekšā. Tomēr pētījumā iekļauto dzīvnieku nosaukumu apguve notikusi veiksmīgi, grūtības sagādāja īpašības vārdu apguve, tāpēc atrakstot priekšmetus, Lauma nosauca to krāsu, piemēram, “Lācis ir dzeltens”, uz jautājumu “kāds vēl ir lācis?” nespēja rast atbildi

Darbojoties ar spēli “Burvju maisiņš”, priekšmetus raksturoja vienā vārdā – apaļš, krāsains, u.c.

Kristiāns

Pētījuma beigās veicot atkārtotu vērtēšanu, zēns neuzrādī labākus rezultātus kā pētījumam sākoties. Tomēr darba autore novēroja, ka grupas biedriem Kristiāna vārdu krājums ir bagātāks un ikdienā tiek lietoti vārdi no piedāvātajām didaktiskajām spēlēm.

Darbojoties ar “Bingo” labprāt uzņēmas vadītāja lomu un sauca pārējiem attēlos redzamās lietas, arī materiāls “Kur ir manas mājas?” bija viens no aktīvāk lietotajiem.

Aleksa

Aleksas vārdu krājums sākotnēji bija pietiekoši plašs, bet bija grūtības noturēt uzmanību uz vienu konkrētu lietu. Pētījuma beigās drošāk veido teikumus stāstījumam par attēliem, ar pedagoga palīdzību spēja nosaukt priekšmetu vai lietu īpašības. Viena no “Parādi un pieskaries” vadītājām – sākotnēji jauca “uz” un “zem”.

Labprāt piedalījās arī pārējās rotaļās, centās izspēlēt visas.

Reinis

Pētījumam beidzoties atbildes uz autores jautājumiem – sniedza, veidojot īsus teikumus, spēja nosaukt daļu dzīvnieku, pateikt kur kurš dzīvo. Grūtības sagādāja apstākļa vārdi un īpašības vārdi (krāsas zina).

Iesaistījās pieaugušo vai grupas biedru organizētās rotaļās, tomēr ātri zaudēja interesi, ja pašam bija, kas jāsaka, labprātāk vēroja no malas.

Artjoms

Pēc empīriskā pētījuma beigām, aktīvais vārdu krājums nemainījās, spēja parādīt latviešu valodā nosauktās lietas, centās atkārtot vārdus. Pētījuma laikā daudz tika strādāts individuāli.

Turpina darboties vienatnē vai kopā ar Emīliju, sarunājoties krievu valodā. Nepieciešams turpināt darbu individuāli, izvēloties zēnu interesējošas tēmas, lai ieinteresētu darboties.

Jānis

Pētījuma beigās veidoja īsus teikumus attēlu raksturošanai – “Ārā ir sniegs. Aug puķes.” Arī pēc pētījuma beigām turpināsies individuāls darbs vārdu krājuma paplašināšanai gan grupā, gan nodarbībās pie logopēdes.

Labprāt iesaistījās spēlē “Parādi un pieskaries” un “Bingo”, neuzņēmas spēles vadītāja lomu. Vienatnē darbojās ar kartītēm no “Kur ir manas mājas?” – spēja nosaukt dažus no dzīvniekiem, daļu no pārējiem tikai parādīt.

Daniels

Pētījuma beigās nedroši atbildēja uz autores jautājumiem, atbildes sniedzot vienā vārdā, nosaucot noteiktus dzīvniekus vai priekšmetu krāsu. Labprātāk parādīja pedagoga nosauktās lietas.

Kautrīgs, aktīvi spēlēs neiesaistījās, pārsvarā darbojās viens vai individuālu ar pedagogu. Pārrunās ar vecākiem saņemta informācija, ka mājās saziņā ar mammu pārsvarā tiek lietota japāņu valoda, kuras vārdu krājums ir plašs, līdz ar to vārdu krājums latviešu valodā veidojas saziņā ar tēti un PII.

Emīlija

Nelieto latviešu valodu sarunām, spēj parādīt nosauktos dzīvniekus, atkārtoti dzīvnieku un lietu nosaukumus, uz jautājumiem atbild vienā vārdā, pārsvarā nosaucot krāsu, kas ir attēlā.

Visvairāk patika piedalīties spēlē “Parādi un pieskaries”, lai arī ne vienmēr saprata norādījumus. Vēroja grupas biedrus un sekoja viņu piemēram, kas ir jārāda. Nepieciešams turpināt darbu individuāli.

Pētījuma beigās autore secina, ka ir pierādījusies pētījuma sākuma izvirzītā hipotēze - bērnu vārdu krājums paplašināsies, ja pedagogs didaktiskās spēles integrēs dienas gaitā, sasaistot tās ar izzināmo tēmu. Bērni spēlējot spēles ne tikai apguva jaunus vārdus, bet arī nostiprināja savas iepriekš gūtās zināšanas.

Didaktiskās rotaļas ļauj bērniem aizrauties ar rotaļām, nepamanot, ka vienlaicīgi notiek mācību process, tās palīdz bērniem attīstīties un apgūt nepieciešamās zināšanas.

Autore arī turpmāk, lai atvieglotu bērniem jaunās vielas apguvi veidos dažādas didaktiskās spēles.

Secinājumi

1. Pirmie četri dzīves gadi ir laiks, kurā veidojas bērna priekštati par valodu un runu kopumā. Valoda kļūst par bērna saziņas līdzekli un iespēju izteikties.
2. Runas attīstības sekmēšanai ir nepieciešama pieaugušā līdzdalība, pozitīva mikrovide un makrovide, lai bērns sekmīgi varētu attīstīt savu runu. Pieaugušajiem jāņem vērā, ka ar bērnu jārunā daudz, skaidri un gramatiski pareizi.
3. Runas attīstības sekmēšanai ir nepieciešama pieaugušā līdzdalība, pozitīva apkārtējā vide, lai bērns sekmīgi varētu attīstīt savu runu. Pieaugušajiem ar bērnu jārunā daudz, skaidri un gramatiski pareizi, lai bērniem valoda attīstītos pareizi.
4. 3-4 gadu vecumā strauji palielinās vārdu krājums. Pieaugot vārdu krājumam, pieaug arī bērna vēlēšanas izzināt apkārtējo pasauli, pieaug vēlme kļūt pastāvīgākam.
5. Vārdu krājuma paplašināšanai un runas attīstībai, plaši tiek izmantotas didaktiskās rotaļas, kas ļauj bērniem apgūt jauno tēmu, jaunus vārdus it spēlējoties.
6. Pētījuma empīriskajai daļai tika izstrādātas vai pielāgotas 8 didaktiskās rotaļas, kuras tika piedāvātas bērniem, gan rotaļnodarbību laikā, gan pastaigās, gan brīvajā laikā. Pētījuma laikā novērotas pozitīvas izmaiņas bērnu runas attīstībā, jo aktīvais vārdu krājums lielākajai daļai bērnu papildinājās.
7. Pētījuma noslēgumā autore secina, ka ir pierādījusies pētījuma sākuma izvirzītais jautājums - bērnu vārdu krājums paplašināsies, ja pedagogs didaktiskās spēles integrēs dienas gaitā, sasaistot tās ar izzināmo tēmu. Bērni spēlējot spēles ne tikai apguva jaunus vārdus, bet arī nostiprināja savas iepriekš gūtās zināšanas.

Izmantotā literatūra

1. Bell, K. (2018). Corrective developing training of children in the process of didactic games. Demand Ltd.
2. Buboviča, J. (2014). Didaktiskā spēle kognitīvajā attīstībā. Rēzekne: Sabiedrība, Integrācija, Izglītība, 1.daļa, Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli 2014.gada 23.-24.maijs.
3. Buivide, A. (1997). Valodas traucējumu izpēte un to novēršana bērniem ar psihiskās attīstības aizturēm pirmsskolas vecumā. Rīga: Mācību apgāds NT
4. Dzintare, D., Stangaine, I. (2007). Rotaļa - bērna dzīves prasmju sekmētāja. Rīga: "Izdevniecība RaKa".
5. Dzintare, D., Stangaine, I. (2005). Rotaļa - Bērna dzīvesveids. Rīga: "Izdevniecība RaKa".
6. Kāposta, I. (1993). Spēle pedagoģijas teorijā un praksē. Rīga: Latvija Universitāte
7. Lūse J., Miltiņa I., Tūbele S. (2012). Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka.
8. Markus, D. (2003). Bērna valoda: no pirmā klieziena līdz pasakai. Rīga: Rasa ABC.
9. Miltiņa I. (2008). Skolotāja logopēda darba mape. Rīga: "Izdevniecība RaKa".
10. Miltuze, A., .Sebre, S. (2011). Bērnu sociāla un emocionālā attīstība. Pieejams: http://profizgl.lu.lv/pluginfile.php/33357/mod_resource/content/0/Miltuze/Bernu_socia_un_emocionala_attistiba_-_materials_skolotajam.pdf.
11. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. (2000). Rīga: Zvaigzne.
12. Prabha, T., Aziz, A.A. (2020). Effectiveness of Using Poly Category Mind Map for Vocabulary Development. Arab World English Journal, v11 n2 p214-231
13. Stangaine, I. Pirmskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās. (2014). Pieejams: i_stangaines_disertacija.pdf (lu.lv)
14. Svence G. (1999). Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC.
15. Špona, A. (2004). Audzināšanas process teorijā un praksē. Rīga: RAKA.
16. Šternfelde, I. (2017). Sīkā motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem. Rīga: Pētergailis.
17. The Communication Trust. (2015). Universally Speaking. The ages and stages of children's communication development. From birth to 5 years, 24p. London, United Kingdom. Pearson Assessment. Retrieved from https://ican.org.uk/media/3224/tct_univspeak_0-5_update.pdf
18. Udaļcova, J. (1983). Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā

un audzināšanā. Rīga: Zvaigzne.

19. Višķere Z. (2018) Mazais pētnieks, Rīga, Jumava.

20. Zelmenis V. (2000). Pedagoģijas pamati. Rīga: "Izdevniecība RaKa"

21. Орлова, А. М. (2010). Развиваем связную речь у дошкольников в общении – Мозырь. Москва: Белый Ветер.

Pielikumi

Bērna vārds	Stāsta aprakstošo stāstījumu atbilstoši attēlam			Nosauc un raksturo mājdzīvniekus un meža dzīvniekus			Raksturo priekšmetus, izmantojot īpašības vārdus			Piezīmes novērošanas gaitā
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
Kaspars										
Madara										
Emīls										
Lauma										
Laura										
Rodrigo										
Kristiāns										
Aleksa										
Reinis										
Artjoms										
Jānis										
Undīne										
Daniels										
Emīlija										

Bērnu vārdu krājuma izvērtēšanā izmantotās attēlu kartītes

Gadalaiki

Dzīvnieki

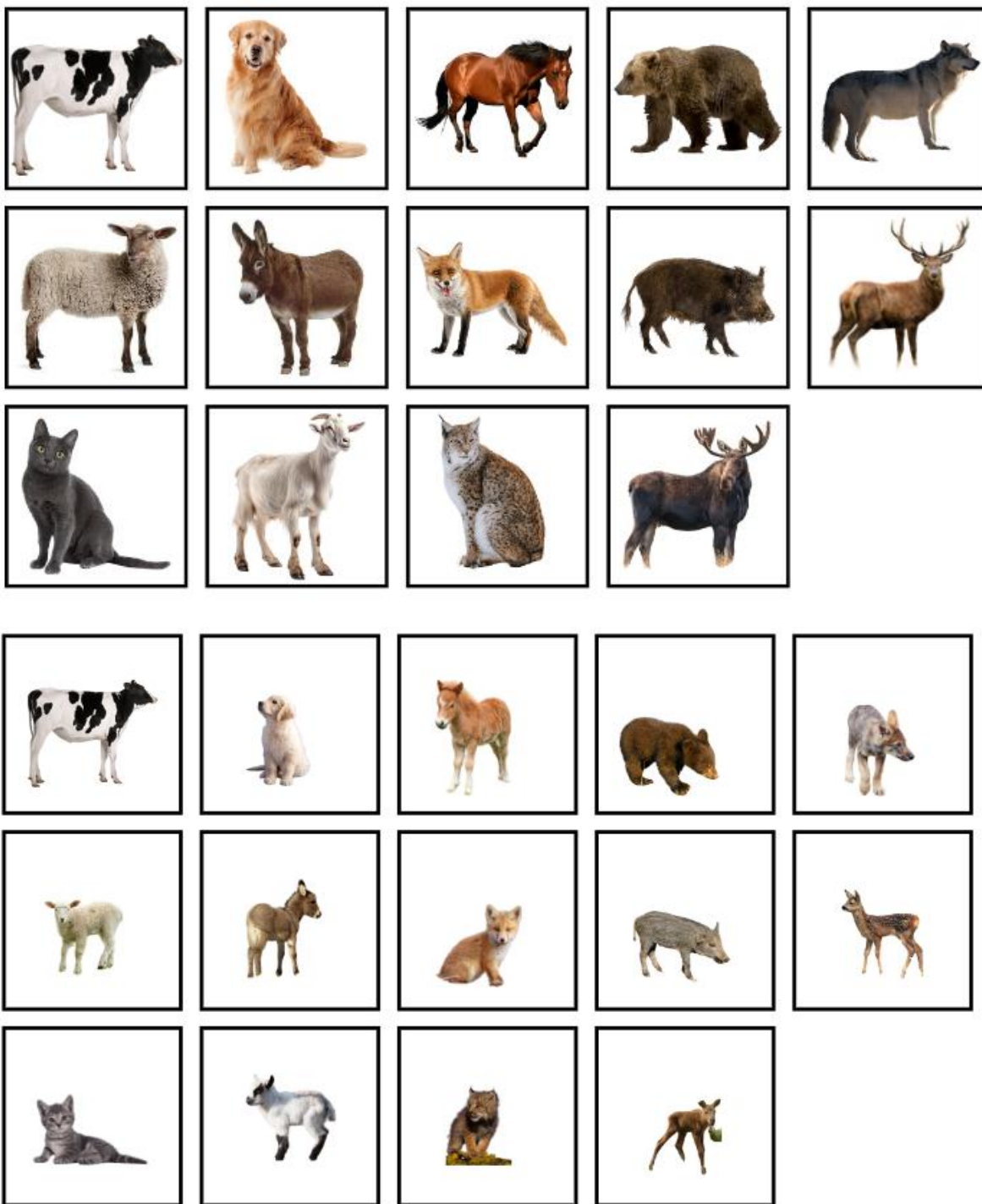
Priekšmeti

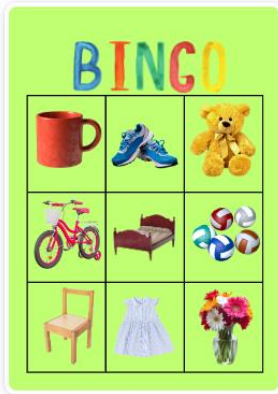
Didaktiskajai spēlei “Kur ir manas mājas?” nepieciešamais kartīšu kopums (pārbaudes kartītes)

Spēlei “Liels vai mazs?” nepieciešamās kartītes

“Bingo” kartītes

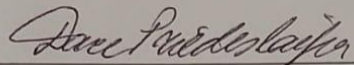

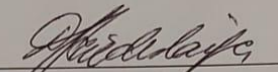
GALVOJUMS

Es, Dace Priedeslaipa apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 22.05.2024.
